

Verslag van de bijeenkomst met Aldert Vermeulen en Klaas-Jan de Groot, dinsdag 29 maart 2022

door Pieter van den Hout

Bestuurslid Gustaaf Vossenaar heet de aanwezigen bij de bijeenkomst van harte welkom. Voor het eerst na lange tijd kunnen de leden van het genootschap elkaar weer fysiek ontmoeten. Hij is blij dat er zoveel mensen gekomen zijn. Deze avond is er een interview met Aldert Vermeulen, assistent-dirigent bij De Nationale Opera, en Klaas-Jan de Groot, assistent-koordirigent bij DNO. Klaas-Jan zal aan het einde van dit seizoen vertrekken naar de opera in Essen. Gustaaf houdt het interview samen met Minze bij de Weg waarmee het vóór de pauze een gesprek is tussen de vier heren en na de pauze het publiek de gelegenheid krijgen om vragen te stellen.

De twee interviewers en de aanwezigen hebben vragen over het werk van de beide dirigenten en krijgen zo een kijkje in de keuken van het voorbereidingsproces van operaproducties. Het interessante van de beide dirigenten is dat zij behalve bij DNO ook ervaring hebben in Bayreuth. Aldert Vermeulen ging in 2000 naar Bayreuth op verzoek van dirigent Christian Thielemann. Het was de eerste productie van Thielemann, die werkelijk iedere noot van *Die Meistersinger von Nürnberg* kende. Later kreeg hij een telefoontje van operaregisseuse Katharina Wagner met de vraag of hij in Bayreuth zou willen komen werken. Hoewel Thielemann bruusk kan zijn, was het voor Aldert een interessante tijd. Als assistent-dirigent ben je verantwoordelijk voor het repetitieproces, je leidt het instuderen. Met de dirigent overleg je hoe je dat doet. Overigens behelst dit overleg vaak niet zo veel, als je voldoende ervaring hebt weet je wie de dirigent is en wat hij wil, waaraan je je aanpast. Vaak heb je als assistent-dirigent het meest te maken met de regisseur, voor wie de assistent-dirigent gemakkelijker te benaderen is.

Behalve met orkest, waarmee de assistent-dirigent in de eerste plaats te maken heeft, is er ook het koor. Klaas-Jan de Groot helpt als assistent-koordirigent bij het instuderen door het koor. Sinds 2016 doet hij dit bij DNO en sinds 2018 werkt hij ook in Bayreuth, waar maar liefst vier assistent-koordirigenten zijn. Het koor is daar erg groot, per productie wel 134 zangers terwijl dit er in Amsterdam maximaal honderd zijn. Op 25 juli is in Bayreuth de première van de eerste voorstelling, half juni begint de voorbereiding. De assistent-dirigenten helpen het koor door vanaf de zijkant te dirigeren. Aan de zijkanten van het podium staan namelijk twee torens, waarin de dirigenten staan. Overigens zijn die torens niet altijd zichtbaar voor de zangers, daarom staan de assistent-koordirigenten soms ook verborgen in het decor. Zo wordt ervoor gezorgd dat de zangers altijd zicht hebben op een koordirigent.

Aldert Vermeulen vertelt dat hij vaak ook bühne-orkesten dirigeert, wat zo zijn eigen problemen met zich meebrengt. Het kan lastig zijn om de partijen van het orkest en het bühne-orkest gelijk te krijgen. Daarbij moet je vooral goed letten op de slag van de dirigent die je assisteert. Dirigenten hebben immers verschillende dirigerestijlen. Bij de ene dirigent moet je het bühne-orkest op de slag van de dirigent laten spelen, bij het andere erna.

In het repetitieproces komt er op een bepaald moment een ‘Sitzprobe’: een repetitie waarbij de zangers met het orkest zingen en de aandacht uitgaat naar de integratie van de twee groepen. Het is vaak de eerste repetitie waar het orkest en de zangers samen repeteren. Klaas-Jan de Groot vertelt dat sommige dirigenten dan veel tijd nemen voor het koor, terwijl andere het wel geloven. Hij vindt het interessant om op dit punt de verschillen tussen dirigenten te zien. Er zijn dirigenten die bij alle beslissingen betrokken willen zijn, maar ook dirigenten die zich strikt tot de hoofdlijnen beperken. Aldert Vermeulen meldt dat het orkest meestal twee weken voor de generale repetitie bij het repetitieproces wordt betrokken. In Bayreuth is dat nog korter, als je daar dirigeert moet je je zaken echt heel goed kennen. Je moet er bovendien flexibel zijn, je kunt immers voor alle producties worden ingezet.

Een ander probleem is de akoestiek. Niet iedere dirigent kan daar in Bayreuth mee overweg. Vanuit de diepe orkestbak gaat het geluid daar eerst naar de Bühne, waarna het terugkomt. Als dirigent moet je daar echt aan wennen. Volgens Klaas-Jan de Groot is daarom de telefoon voor de dirigent heel belangrijk, iemand in de zaal kan hem zo direct vertellen of de klankbalans optimaal is of nog moet worden verbeterd.

De koordirigent is er volgens Klaas-Jan de Groot altijd bij. Hij is verantwoordelijk voor het koor en daarnaast is hij de schakel van het koor naar de regisseur en de dirigent. Een probleem is vaak dat het koor niet gemakkelijk te bewegen is. Er moet veel worden geregeld, zoals welke koorleden waar op het podium komen te staan. Kleine beslissingen kunnen voor het eindresultaat een groot verschil maken. Een punt dat specifiek voor het koor opgaat is dat je in een koor, anders dan in een orkest, geen hiërarchie hebt. Hoewel bepaalde koorleden wel het voortouw nemen. Dat moet je als dirigent aanvoelen, op hen richt je je dan. Voor de zangers is de tekst het uitgangspunt. Als koordirigent moet je daarom de ziel van de taal vinden. In Bayreuth is dat makkelijker dan in Amsterdam, de Duitse zangers kunnen gemakkelijker de medeklinkers de zaal insturen. Een probleem daarbij is natuurlijk ook dat de zangers alles uit het hoofd moeten doen, wat niet geldt voor de musici.

Volgens Aldert Vermeulen gaat het bij Wagner echt om totaaltheater: idealiter past alles in elkaar, dat heeft Wagner nagestreefd, dat is waarachtigheid. Je wordt opgenomen in een groter geheel en weet niet meer wie wat doet. Dirigent Marc Albrecht en regisseur Christof Loy vormen zo echt een team waarbij alles in elkaar past. Maar soms wringt het, dan gaan dirigent en regisseur langs elkaar heen.

Overigens is de akoestiek in Het Muziektheater volgens Aldert Vermeulen niet ideaal, in München – om maar een ander operatheater te noemen – is die veel beter. Het betekent bijvoorbeeld dat pianissimo spelen in Het Muziektheater niet werkt, waarop je dan iets moet verzinnen, je moet er je eigen akoestiek maken.

Voor het komend seizoen ziet Aldert Vermeulen uit naar de productie *Königskinder* van Humperdinck, naar Strauss' *Rosenkavalier* en naar *Russalka* van Dvořák. Klaas-Jan de Groot wijst op een productie van *Tannhäuser* in Essen in het nieuwe seizoen.

Na de pauze stellen de aanwezigen vragen aan de beide assistent-dirigenten en is er een levendige interactie met de zaal. Aan het einde van de avond dankt Gustaaf de beide dirigenten voor de inzichten die zij hebben verschaft in hoe het achter de Bühne in het voorbereidingsproces naar de uitvoering van een opera gaat. Met het geven van een kist met flessen wijn voor eenieder van hen sluit hij de avond af.